

Jens Torkild Baks prædiken pinsedag

Taler

Jens Torkild Bak
Domprovst

Dato

23. maj 2021

Sted

Ribe Domkirke

Omstændigheder**Prædikentekst**

Johannesevangeliet kapitel 14, vers 22-31

Salmer

I al sin glans nu stråler solen
Ånd over ånder, kom ned fra det høje
Kom, Gud Helligånd, kom brat
Du, som går ud fra den levende Gud
Hør himmelsus i tredje time (altergangssalme)
O Jesus, livsens Herre

1 Når vi har opdaget det sidste pattedyr, vi kan spejle os i

Glædelig pinse! En række taler i Johannesevangeliet går under betegnelsen Jesu afskedstaler. Her forbereder Jesus sine disciple på den tid, hvor han ikke længere er i verden. Hvad skal der så ske? Hvem eller hvad skal disciplene støtte sig til? Indtil nu har de jo haft ham.

Svaret, han giver, er interessant. Mest interessant er dog det, han ikke svarer. Han siger ikke: Se, her er nogle nye hellige skrifter til afløsning for de gamle, forældede. Han siger heller ikke: Se, her har I de og de hellige mænd, som skal afløse mig! De autoriteter, I nu skal adlyde. Han siger intet i den retning. Derimod betegner han det, der skal fylde i fremtiden, med et eneste ord: Ordet Ånd. Det skal være åndens tid. Han kunne vanskeligt have fundet et mere luftigt og samtidig udfordrende begreb. Hvordan luftigt og hvordan udfordrende vender jeg tilbage til om et øjeblik.

For uanset ordets luftighed er man ikke i tvivl om, hvad meningen er. Meningen er: Nu står disciplene alene med ansvaret. Det nytter ikke, at de forsøger at finde sandheden i nogle hellige skrifter for dermed at slippe for at tænke selv. Det nytter heller ikke, at de blindt underkaster sig nogle religiøse autoriteter for dermed at undgå at tage ansvar selv. At han efterlader dem sin ånd betyder, at han med sin kamp for menneskeligheden imod de hellige skrifers og religiøse autoriteters tyranni har frisat disciplene til et liv, hvor de skal turde bruge sig selv

som mennesker, herunder bruge det, der særligt karakteriserer mennesket,
25 nemlig åndsevnen. Derfor skal de herefter agte den menneskelige åndsevne lige
så højt, som de tidligere agtede de hellige skrifter og de religiøse autoriteter. For
det er og bliver verdens eneste håb, at mennesker begynder at opføre sig som
mennesker og ikke som åndløse dyr. Vi befinder os her tæt på det slogan,
filosoffen Immanuel Kant først 1700 år senere gav Oplysningstiden: *Hav mod*
30 *til at betjene dig af din egen forstand!*

Når vi med pinsen taler om Helligåndens komme (og når vi i trosbekendelsen
bekender os til Helligånden, som vi senere skal gøre det ved dåben i dag), er det
således vigtigt at erindre sig det epokeskifte, der gemmer sig i begrebet
35 Helligånd. Det er selve det fundament, kirken står på. Helligånd betyder, at den
åndsevne eller snarere den åndsfrihed, der blev holdt indespærret i lovens
stentavler, i skriftens bogstav og i de religiøse eller for den sags skyld politiske
autoriteters magtsfære er blevet befriet fra sin indespærring og givet tilbage til
mennesket, som herefter skal holde den – åndsevnen og åndsfriheden – lige så
40 hellig som hidtil Moseloven. Deraf betegnelsen "hellig ånd". Det er selvfølgelig
foruroligende for alle os, der gerne vil have andre til at fortælle os, hvad der er op
og ned i verden, og tage ansvaret på sig. Jo større kriser i samfundet eller verden,
jo større tilbøjelighed som bekendt til at sige, at det er de andres skyld, at de
andre skal finde løsninger og ofre sig. Vi er helt inde ved det, som er kirkens
45 fundament: Uden Helligånden ville kirken selv stivne i en fundamentalistisk
dogmatik og hierarkisk tænkning i stedet for at være et levende fællesskab af
mennesker, der har de samme glæder, håb og sorger, kæmper med de samme
ting, har det samme behov for kærlighed og nærhed og derfor må prøve at finde
ud af det.

50 Og så det med luftigheden og samtidig den udfordring det er, at mennesket er et
åndsvæsen. I naturvidenskaben er der en forståelig tilbøjelighed til – forståelig,
fordi det gør regnestykket simplere – at reducere mennesket til et dyr på to ben,
måske med lidt mere hjerne. Men mens dyr er fascinerende og smukke i al deres
55 dyriskhed, bliver mennesker, der opfører sig som dyr, aldrig noget rart syn.
Ligesom det er dræbende og fremmedgørende at blive tvangsindlagt til åndløs
underholdning eller at være fanget i en åndløs materialisme. Det er uskønt, hver
gang mennesker springer sig selv over som mennesker.

60 Der er noget med den ånd, som forpligter! Men hvad er det for noget?

Efter at have botaniseret i de allermest forskellige sammenhænge, hvori ordet indgår – lige fra den af Poul Henningsen skrevne og af Liva Weel fremførte
65 "Man binder os på mund og hånd, men man kan ikke binde ånd" til avisoverskriften i *Politiken* efter Mærsk McKinney Møllers død: "Arbejdet går videre i Hr. Møllers ånd", og en notits senere i samme avis: "Wozniackis onde ånd melder afbud til French Open" – spørger Aarhus-filosoffen Hans-Jørgen Schanz i sin lille bog om Ånd, om der overhovedet kan findes blot en smule
70 familielighed mellem alle disse forskellige anvendelser af ordet. Og han svarer:

Så vidt jeg kan skønne er der kun to forhold, som synes at have ene vis fælles egenskab og et vist overlap, nemlig at ånd aldrig bruges direkte om noget tingsligt... – en sten, en sko, en hat f.eks. Det var det ene. Det andet er, at ordet
75 ånd så godt som altid har med noget levende at gøre, med noget bevægende i modsætning til noget dødt, ubevægeligt og ubevægende¹.

Det kan man selvfølgelig kalde en noget luftig definition. Men der er meget mere i det. For at ordet aldrig bruges om noget tingsligt giver anledning til at
80 advare imod den skæbnesvangre misforståelse, at idealet så skulle være ren ånd, ren forstand, ren bevidsthed, ren intelligens. Den misforståelse altså, at man skulle kunne skille ånd og krop, ånd og sanselighed. For det ligger allerede i det, Schanz siger om sammenhængen mellem ånden og det levende, at det kan man ikke. Uden den sammenhæng ville Grundtvigs pinsesalmer også have været en
85 gumpetung affære: *I al sin glans nu stråler solen... nu kom vor pinseliljetid... I sommernattens korte svale slår højt fredskovens nattergale... Skin over vang som en morgen med sang, morgen i maj, når det grønnes!* Bortset fra at der ikke er meget medspil fra naturen til salmesangen i disse dage, er det først disse sanselige billeder, der fylder Grundtvigs salmer – med ånd!

90 Ånd og sanselighed kan altså ikke skilles ad, for så er det, man risikerer at køre ud over kanten. Det er den sammenhæng og risiko, filosofen og teologen K.E. Løgstrup hele tiden vendte tilbage til. *Ondskab er ånd uden legeme*, skriver han ligefrem et sted. Og fortsætter:

95 Brændslet til sjælens ild er alle tings sansbare legemlighed... Hvert øjeblik vi lever oplades vort sind af den legemlighed, som vi er indfældet i. Den stemmer vort sind, tilfører det al oplagthed... Den måske stærkeste tendens i vor tilværelse er tendensen til at være ren og skær ånd. Til at leve i et usynligt følelses- og
100 tankerum, der kun giver ekko af sig selv...

– og af den slags følelser, der har det bedst med at være indespærrede i hovedet, hvor de friktionsløst kan køre i ring og bekræfte sig selv: had, misundelse, skinsyge².

105

Man kunne i forlængelse af Løgstrup med god grund spørge til de sociale mediers karakter af at være ukropslige fællesskaber. Om det ikke, ud over de fortrinlige formål de givetvis tjener, netop er i deres egenskab af at være ukropslige, at de sociale medier udvikler sig til disse ideelle biotoper for al den slags menneskelig råddenskab, der først for alvor blomstrer op, når man ikke længere kan mærke hinanden.

110

For det handler pinsen jo endelig også om: fællesskabet, jævnfør den berømte fortælling fra Apostlenes Gerninger om folk, der pludselig begyndte at tale sammen, skønt de overhovedet ikke kendte hinanden.

115

Schanz skriver:

Ånd knytter sig ikke bare til det levende ord, men også til fællesskab – et fællesskab uden ånd er som et sammenrend ved et busstoppested, hvor man nok er sammen, men ikke fælles om noget – eller som en menneskeflok i en lufthavn. Faktisk er det ånden, der binder sammen – i en lufthavn er der absolut ingen ånd³.

120

Fremtiden skal stå i åndens tegn, siger Jesus. Måske viser der sig endda noget, vi kan være fælles om i fremtiden.

125

Når vi har hentet den sidste olie op af undergrunden, og lyden af seks velsmurte cylindre – det var ellers sådan en af de sidste mandeting at trøste sig med i denne verden – kun findes som et vemodigt minde, man går stille med... Når vi er ramlet ind i andre typer af ressourceknaphed og har erkendt, at der nok ikke findes teknologiske løsninger på alle fremtidens udfordringer... Når vi har mistet den første fascination af alt, hvad der kan købes for penge, og i en afsides krog af Melleamerika har opdaget det formentligt sidste pattedyr, vi kan spejle os i – er der faktisk et stort, endnu relativt ukendt og uudforsket område tilbage af livet på denne klode: Vi er slet ikke færdige med, vi er knap lige begyndt at finde ud af, hvad det vil sige at være de mennesker sammen, som pinsen kalder os til at være, og især hvad vi kan få ud af det.

135

Det er muligt, at fremtiden vil byde på afkald på ting i et eller andet omfang.

Men det kan også være, det bliver helt fantastisk.

Glædelig pinse. Amen.

- 145
1. Hans-Jørgen Schanz: *Ånd*, s. 23f. Klim. 2017.
  2. K.E. Løgstrup: *Skabelse og tilintetgørelse. Metafysik IV*, s. 43. Gyldendal. 1978.
  3. Hans-Jørgen Schanz: *Ånd*, s. 76. Klim. 2017

Kilde

150 Jens Torkild Bak: "Måske bliver det helt fantastisk", s. 77-81. Eksistensen. 2021

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

155 Første tekstrække, Pinsedag, Prædiken, Prædikener fra 2000-tallet

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jens-torkild-baks-praediken-pinsedag>

160

165

170

175